

בין חסידים למתנגדים: רבי יהושע ומשנת החסידים [א]

(יבנה וחכמיה, שיעור 5)

1. פרשת המן: פרנסה ואמונה (מכילתא דר' ישמעאל, ויסע פרשה ב)

[וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקָטוּ דָבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנִסְנוּ תְּהִלָּתִי בְּתוֹרָתִי אִם לֹא]

דבר יום – ר' יהושע אומר כדי שילקט אדם מהיום למחר כעין מערב שבת לשבת.
ר' אלעזר המודעי אומר כדי שלא ילקט אדם מהיום למחר כעין מערב שבת לשבת, שנאמר דבר יום ביומו, מי שברא היום ברא פרנסתו. מיכן היה ר' אליעזר אומר כל שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אני אוכל למחר הרי זה מחוסר אמונה, שנאמר למען אנסנו הילך בתורתך אם לא.
ר' יהושע שנה אדם שתי הלכות בשחרית ושתי הלכות בערבית ועוסק במלאכתו כל היום כולו מעלין עליו כאילו קיים כל התורה כולה.

2. הדרשה על ההר (מתי ו, 24-34)

לא יוכל איש לעבוד שני אדונים כי אם ישנא את האחד ויאבה את האחר... לא תוכלו עבוד את האלהים ואת הממון. על כן אני אומר לכם אל תדאגו לנפשכם לאמר מה נאכל ומה נשתה, ולגופכם לאמר מה נלבש. הלא הנפש היא יקרה מן המזון והגוף יקר מן המלבוש... התבוננו נא אל שושני השדה הצומחות אינן עמלות ואינן טוות... ואם ככה מלביש האלהים את חציר השדה אשר היום צומח ומחר יושלך לתוך התנור על אחת כמה וכמה אתכם קטני האמונה. לכן אל תדאגו ליום מחר כי יום מחר הוא ידאג לו ודיו ליום צרתו.

[ראו גם מתי ו, 11-13: 'את לחם חוקנו תן לנו היום... ואל תביאנו לידי נסיון' – ושמות טז, ד: 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתך אם לא'].

3. מינוי דיינים (מכילתא דר' ישמעאל עמלק פרשה ב)

'ואתה תחזה מכל העם [...] אנשי חיל' – אילו עשירין ובעלי ממון. 'יראי אלהים' – אילו שהן יריאין מן המקום בדין. 'אנשי אמת' – אילו בעלי הבטחה. 'שונאי בצע' – אילו שהן שונאין לקבל שוחד בדין, כדברי ר' יהושע.

ר' אלעזר המודעי אומר: 'ואתה תחזה מכל העם [...] אנשי חיל' – אילו בעלי הבטחה. 'יראי אלהים' – אילו שהן עושין פשרה בדין. 'אנשי אמת' – כגון ר' חנינא בן דוסא וחביריו. 'שונאי בצע' – אילו שהן שונאין ממון עצמן, ואם ממון עצמן שונאין קל וחומר ממון חביריהן.

4. מכילתא דר' ישמעאל עמלק פרשה ב

ר' יהושע אומר: 'והודעת להן את הדרך אשר ילכו בה' – זה תלמוד תורה. 'ואת המעשה אשר יעשו' – זה מעשין טובין. ר' אלעזר המודעי אומר: 'והודעת להן' – הודע להן חייהן. 'את הדרך' – זו ביקור חולים.

'לכו' – זו קבורת מיתין. 'בה' – זו גמילות חסדים. 'ואת המעשה' – זו שורת הדין. 'אשר יעשון' – זו לפנים מישורות הדין.

5. תכליתו של המסע במדבר (מכילתא דרבי ישמעאל, ויהי)

[ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף]

ר' אליעזר אומר: 'דרך' – ליגען, שנאמר 'עינה בדרך כחי'. 'המדבר' – לצרפן, שנאמר 'המוליכך במדבר הגדול וגו'. 'ים סוף' – לנסותן, שנאמר 'וימרו על ים-סוף'.
ר' יהושע אומר: 'דרך' – כדי ליתן להם את התורה. שנאמר 'בכל הדרך אשר צוה יי אל'יכם אתכם תלכו' וגו'. ואומר 'כי נר מצוה ותורה אור' וגו'. 'המדבר' – כדי להאכילן את המן, שנאמר 'המאכילך מן במדבר'.
'ים סוף' – כדי לעשות להם ניסים וגבורות. שנאמר 'נוראות על ים-סוף ויגער בים-סוף ויחרב' וגו'.

6. דברים ח, ב-טז

וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבבך התשמר מצותיו אם לא. ויענה וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיך... המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש. המאכלך מן במדבר אשר לא ידעון אבתיך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחרייתך.

7. מכילתא דרבי ישמעאל, ויסע א (עמ' 154)

'וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים' –

ר' יהושע אומר: כשמועו.

ר' אליעזר אומר: והלא המים תחת רגלי ישראל היו והארץ אינה צפה אלא על המים שנאמר לרוקע הארץ על המים, הא מה ת"ל 'ולא מצאו מים' – אלא כדי ליגען.

... 'ושם ניסהו' – שם נעשה לו גידולין כדברי ר' יהושע, שנאמר 'נשא אויל מרודך את ראש יהויכין מלך יהודה', ואומר 'נשא את ראש' וגו'.

ר' אלעזר המודעי אומר: והלא הגדולה אינה תלויה אלא בשין וכן לא כתוב אלא בסמך ומה תלמוד לומר 'שם ניסהו', שם ניסה המקום את ישראל.

8. משנה סוטה ג, ד

ר' יהושע אומר: רוצה אשה בקב תיפלות מתשעת קבין <ו>פרישות. הוא היה אומר: חסיד שוטה רשע ערום אשה פרושה מכת פרושים הרי אלו מכלי עולם